

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 31/2008 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om Försvärshögskolan och till vissa lagar med an- knytning till den

Till försvarsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 27 maj 2008 en proposition med förslag till lag om Försvärshögskolan och till vissa lagar med anknytning till den (RP 62/2008 rd) till försvarsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet ska lämna utlåtande till försvarsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Seppo Kipinoinen, försvarsministeriet
- professor Teuvo Pohjolainen.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- assistent Juha Lavapuro
- professor Olli Mäenpää.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås en ny lag om Försvärshögskolan. Försvärshögskolan är verksam inom försvarsministeriets förvaltningsområde. Lagen ska ersätta de bestämmelser om Försvärshögskolan som ingår i lagen om försvarsmakten.

Syftet med propositionen är att förnya bestämmelserna om Försvärshögskolan så att författningsnivån till alla delar motsvarar de krav som ställs i grundlagen. De bestämmelser som gäller Försvärshögskolans ställning, förvaltning, undervisning och examina ska kompletteras och förnyas. För att förbättra studerandenas rättsskydd föreslås mera täckande, exaktare och noggrannare i lag om studerandenas rättigheter och skyldigheter.

Vidare föreslås lagen om studiestöd och lagen om den tjänstebehörighet som högskolestudier utomlands medför bli ändrade.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2009.

Motiven till lagstiftningsordningen är mycket omfattande i propositionen. De tar upp frågor som vilken rättslig ställning de studerande vid Försvärshögskolan har, t.ex. tjänstgöringsförbindelserna. Enligt motiven kan propositionen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Men eftersom den involverar en rad grundläggande rättigheter med anknytning till studerandenas rättigheter och skyldigheter, har regeringen ansett det tillrådligt att begära utlåtande av grundlagsutskottet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Enligt det första lagförslaget är Försvarshögskolan en militärvetenskaplig högskola som hör till försvarsmakten. Den lyder under kommendören för försvarsmakten. Högskolans interna ordning är militär och de studerande står under militärkommando. Försvarshögskolans huvudsakliga uppgift är att planera och ordna undervisning som leder till examina som krävs för officers-tjänster inom försvarsmakten och gränsbevakningsväsendet. Av dessa orsaker kan Försvarshögskolan åtminstone inte fullt ut jämföras med andra institutioner i Finland som förmedlar den högsta undervisningen och bedriver forskning som bygger på den undervisningen.

De studerandes rättsliga ställning

Allmänt. I det första lagförslaget ingår flera bestämmelser om de studerandes rättsliga ställning vid Försvarshögskolan. Propositionen har en heltäckande motivering till lagstiftningsordningen där bestämmelserna bedöms på behörigt sätt i ljuset av grundlagsutskottets tidigare praxis och därför har utskottet bara följande att säga om bestämmelserna.

Undervisningsspråket. Enligt 8 § är undervisnings- och examensspråket finska. I samband med antagningen och i prov har en studerande ändå rätt att använda antingen finska eller svenska. Lärdomsprovet ska skrivas antingen på finska eller svenska. Det är korrekt att bestämmelsen anger att en studerande har ovillkorlig rätt att gå tillväga på det sätt som avses i bestämmelsen. Men med hänsyn till detta kan motiven ge den uppfattningen att det är upp till Försvarshögskolans prövning vilketdera nationalspråket som ska användas i de här situationerna. Av skäl som har med 17 § 2 mom. i grundlagen att göra och med hänsyn till Försvarshögskolans särskilda ställning anser grundlagsutskottet att försvarsutskottet i motiven till sitt betänkande absolut bör klarlägga inte minst rätten att skriva lärdomspro-

vet på vilketdera språket som helst (jfr GrUU 12/2006 rd, s. 2/I).

Krav på nationalitet och ålder. Den som antas för studier som leder till en officerstjänst ska utöver att uppfylla övriga villkor i 16 § vara finsk medborgare och högst 26 år gammal. Den som ska utbildas till flygare får vara högst 23 år.

Förslagen är betydelsefulla med tanke på diskrimineringsförbudet i 6 § 2 mom. i grundlagen. Utskottet har ansett att nationalitetskravet är acceptabelt när det gäller antagning till polisutbildning, eftersom en polistjänst innebär utövande av offentlig makt i betydande grad (GrUU 28/2004 rd, s. 3, se också GrUU 19/2005 rd, s. 3). Analogt är officerstjänster inom försvarsmakten och gränsbevakningsväsendet på så sätt betydelsefulla för nationens allmänna säkerhet att nationalitetskravet också bör gälla utbildning för sådana tjänster.

Regeringen motiverar de övre åldersgränserna med försvarets lagfästa uppgifter och tjänstestruktur och upprätthållande av en lämplig reserv. Motiven är helt korrekta. Därtill noterar utskottet att Försvarshögskolans rektor av särskilda skäl kan bevilja undantag från ålderskravet. Bestämmelsen är inget problem i konstitutionellt hänseende (se GrUU 13/2001 rd, s. 2/I). Utskottet anser ändå att bestämmelsen behöver preciseras genom att den kompletteras med de exempel på "särskilda skäl" som nämns i propositionens motivering.

Uppgifter om hälsotillstånd. Enligt 19 § ska den som ansöker om att bli antagen som studerande lämna nödvändiga uppgifter om sitt hälsotillstånd för bedömning av om han eller hon kan antas som studerande vid Försvarshögskolan. Bestämmelsen gäller skyddet för privatlivet, som är tryggt i 10 § 1 mom. i grundlagen, precis som skyddet för personuppgifter i samma paragraf (se t.ex. GrUU 19/2008 rd, s. 2—3). Uppgifter om hälsotillståndet är det slag av känsliga uppgifter som avses i 11 § i personuppgiftslagen och som enligt huvudregeln i lagens 12 § 2 mom. ska

utplånas ur registret så snart det inte längre finns någon laglig grund för behandlingen. I 31 § föreskrivs dessutom om en ovillkorlig bakre gräns på ett år för att avföra uppgifter ur registret. Bestämmelsen avgränsar också den personkrets som får behandla uppgifterna. Med hänsyn till försvarsmaktens och gränsbevakningsväsendets särskilda uppgifter finns det också ett tungt vägande samhälleligt skäl för att kräva uppgifter om hälsotillståndet. Förslaget är inget problem med tanke på vad som sägs i grundlagen om skyddet för privatlivet eller personuppgifter.

Drogtestning. Enligt 30 § är den som ansöker om studierätt skyldig att delta i ett drogtest som utförs av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården och av laboratoriepersonal innan sökanden antas som studerande. Drogtestet kan också utföras under studietiden, om det finns grundad anledning att misstänka att studeranden uppträder påverkad av berusningsmedel.

Bestämmelsen gäller skyddet av privatlivet och personuppgifter, som är tryggade i 10 § 1 mom. i grundlagen, och indirekt också den personliga integriteten, som skyddas i 7 § i grundlagen. Med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna finns det acceptabla grunder för att bekämpa användningen av droger på detta sätt, om man beaktar särdragen i undervisningen vid Försvarshögskolan (GrUU 28/2004 rd, s. 3—4). Bestämmelsen är emellertid mycket generellt formulerad. Den skulle också kunna tillämpas på s.k. civila studerande som utöver att avlägga kandidatexamen eller magisterexamen i militärvetenskaper inte bedriver militäryrkesstudier som krävs för officerstjänst. Men också i fråga om dem gäller det andra studerandes och utomstående personers rättigheter och skyldigheter, särskilt med hänsyn till särdragen i utbildningen (jfr GrUU 9/2007 rd, s. 9/I och GrUU 12/2006 rd, s. 2). För den testades rättssäkerhet är det viktigt att bestämmelserna om behandlingen av uppgifter, de som har rätt att behandla dem och hur länge uppgifterna ska bevaras är noga avgränsade i 31 § på det sätt som utskottet krävt i sin tidigare praxis (se GrUU 28/2004 rd, s. 4 /I). Det är möjligt att söka rättelse i beslutet om att

förordna drogtest hos Försvarshögskolan. Ändring får också sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Förslaget uppfyller också på denna punkt kraven i grundlagen (se GrUU 9/2007 rd, s. 9) och är inget problem i konstitutionellt hänseende.

Förlust av studierätt. Utifrån 27 § 1 mom. 1 punkten kan en studerande förlora sin studierätt, om han eller hon i samband med ansökan om att bli antagen som studerande vid Försvarshögskolan har gett en sådan oriktig eller vilseledande uppgift eller hemlighållit en sådan omständighet om sig själv som kunde ha hindrat antagningen som studerande.

Den föreslagna bestämmelsen inverkar inte i sig på behandlingsordningen för lagförslaget. Utskottet påpekar ändå att det har brukat anse att en sådan bestämmelse är oskäligt sträng, eftersom den studerande enligt formuleringen kan förlora sin studierätt på grund av en aldrig så obetydlig oriktig eller vilseledande uppgift. Därför bör bestämmelsen preciseras så att den bättre svarar mot proportionalitetskravet, t.ex. genom att formulera den på samma sätt som 28 § 1 mom. 1 punkten i lagen om Räddningsinstitutet (se GrUU 12/2006 rd, s. 2—3 och GrUU 19/2004 rd, s. 3 /II).

Övrigt

Tjänstgöringsförbindelser. Enligt 29 § ska den som har antagits för militärvetenskapliga studier och militäryrkesstudier som krävs för en officerstjänst, liksom också den som innehar en tjänst vid försvarsmakten eller försvarsministeriet ge en skriftlig förbindelse om att han eller hon kommer att tjänstgöra i en mot utbildningen svarande tjänst vid försvarsministeriet, försvarsmakten eller gränsbevakningsväsendet minst den tid som särskilt anges.

I konstitutionellt hänseende är en tjänstgöringsförbindelse en begränsning i de grundläggande fri- och rättigheterna som gäller rätten till personlig frihet enligt 7 § 1 mom. i grundlagen och rätten enligt 18 § 1 mom. att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som man valt fritt. Utskottet anser att den föreslagna

tjänstgöringsförbindelsen är fullt begriplig, eftersom de studerande vid Försvarshögskolan under de avgiftsfria studierna får bl.a. undervisning, inkvartering, måltider och kläder utan att betala ersättning. I lagen föreskrivs tillräckligt utförligt om hur länge tjänstgöringsförbindelsen varar och om skyldigheten att ersätta en upplöst förbindelse ekonomiskt. Bestämmelsen är inget problem i konstitutionellt hänseende (se också GrUU 13/2001 rd, s. 2—3).

Begränsning till en studieplats. I 14 § 5 mom. föreskrivs att en studerande under samma läsår kan ta emot endast en studieplats som leder till högskoleexamen. Begränsningen bidrar till att ge andra personer en möjlighet att studera och kan därför anses obetydlig. Begränsningen inverkar inte på behandlingsordningen (jfr GrUU 3/1997 rd).

Elevkår. I 35 § föreskrivs om Försvarshögskolans elevkår. Medlemsskap i elevkåren är frivilligt och därför har utskottet ingenting att anmärka (jfr GrUU 74/2002 rd, s. 3—4).

Uniform. Enligt 32 § ska en studerande som bedriver militärvetenskapliga studier och militäryrkesstudier som krävs för en officerstjänst samt en studerande som tjänstgör i en militärtjänst vid försvarsmakten eller gränsbevakningsväsendet använda militärdräkt eller uniform när han eller hon deltar i utbildningen. Eftersom det föreskrivs om saken på lagnivå, är bestämmelsen inget problem konstitutionellt sett (se GrUU 11/2001 rd, s. 3).

Utlåtande

Grundlagsutskottet anser

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Helsingfors den 14 november 2008

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Kimmo Sasi /saml
vordf. Jacob Söderman /sd
medl. Tuomo Hänninen /cent
Ulla Karvo /saml
Esko Kiviranta /cent
Elisabeth Naucélér /sv
Ville Niinistö /gröna

Mikaela Nylander /sv
Tuula Peltonen /sd
Veijo Puhjo /vänst
Tuulikki Ukkola /saml
Ilkka Viljanen /saml
Antti Vuolanne /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.